

DEVELOPMENT
RESEARCH
TRAINING

MEDIA PLAN INSTITUT

71000 Sarajevo, BiH, Patriotske lige 30/III (Arhitektonski fakultet)
<http://www.mp-institut.com/>
safax-mp@bih.net.ba
tel/fax:++387 (0)71 206 542, 213 078

Kazna za klevetu?!

POVODOM PRIJEDLOGA ZAKONA O NAKNADI ŠTETE PROUZROKOVANE KLEVETOM I UVREDOM

U decembru 1999. godine federalna Vlada je sa prijedlogom federalnog Zakona o naknadi štete prouzrokovane klevetom i uvredom. Zakon je nedavno odobrila Vlada Federacije i prosljedila Parlamentu Federacije na usvajanje.

Ako bi se usvojila predložena verzija Zakona na udaru bi se našli novinari, urednici i medijske kuće. U situaciji kada štiti svoj izvor ‘vrućih’ informacija novinar ne bi imao načina da se odbrani od tužbe za klevetu i uvredu. S druge strane, ako oni koji mogu biti izvor informacija ne bi bili sigurni da su zaštićeni i da njihov gest neće biti objelodanjen pod pritiskom kazne te bi se malo ko usudio pružati informacije novinarima. Sjetimo se samo slučaja “Dubrovačke banke i gospođe Ankice Lepej koja medijima dostavila podatak o bankovnom računu supruge pokojnog hrvatskog predsjednika Tuđmana. U strahu od visokih kazni urednici i vlasnici medija bi bili dovedeni u poziciju da ne dopuštaju svojim novinarima da istražuju i pišu o ‘vrućim’ temama, novinari bi potpali pod pritisak autocenzure iz straha da ne izgube posao ili ne nanesu štetu mediju u kom rade. S druge strane, predlagači zakona argumentuju svoj prijedlog potrebom da se zaštite pojedinci-zvaničnici u različitim vladinim tijelima, kojima se ‘neargumentovanim i netačnim navodima’ može nanijeti nepopravljiva šteta. U vremenu kada se vode polemike o korupciji koje ima-nema, privredi koja (ne) jača zbog krivice ovog ili onog vladinog tijela i sl, donošenje Zakona o naknadi štete prouzrokovane klevetom i uvredom bit će veoma značajno za budućnost informisanja uopšte.

U međuvremenu, 18. januara '00. Visoki predstavnik Wolfgang Petritsch i šef misije OSCE-a Robert Barry su poslali zajedničko pismo federalnom premijeru Edhemu Bičakčiću u kojem pozivaju na povlačenje predloženog Zakona o kleveti. Kako se kaže u OSCE-ovom izvještaju za medije: “U pismu gosp. Bičakčiću, Petritsch i Barry ukazuju da predloženi zakon ne uvažava

osnovna prava i principe slobode izražavanja koja su zaštićena Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i koja je široko prihvaćena u modernim demokracijama. Naročito sporne su tri odredbe: uvrštavanje uvrede, odredba kojom se propisuju visoke novčane kazne za novinare koji su osuđeni za klevetu i pravo izabranih i postavljenih zvaničnika da u službenom svojstvu, podnesu tužbe za odštetu.

Ambasadori Petritsch i Barry su pozvali Premijera da povuče prijedlog Zakona o kleveti i da sarađuje sa OHR-om, OSCE-om i drugim zainteresiranim stranama na izradi Zakona o slobodi izražavanja, u skladu sa najvišim demokratskim standardima.”

U pismu se gospodin Petrisch i Berry pozivaju na odluku Visokog predstavnika u kojoj se jasno se navodi da ovaj Zakon treba pripremiti u skladu sa uputama OHR-a, Misije OSCE-a i eksperata. U proces donošenja ovog zakona bilo je potrebno formirati Savjetodavnu grupu u čiji rad bi bili uključeni imenovani Vladini predstavnici, predstavnici OHR-a i OSCE-a, kao i domaći i međunarodni eksperti, te predstavnici IMC-a. Odlukom Viskog predstavnika takođe je predviđeno da se o Zakonu konsultuje javnost na svim nivoima.

Javnost dobro obaviještena

Sa namjerom da provjerimo kako javno mnijenje reaguje na predloženi zakon i polemiku koja se o tome vodi u periodu 14 – 17 januara izvršeno je ispitivanje javnog mnijenja putem telefona u tri grada F BiH – Sarajevu (150 ispitanika), Tuzli (100 ispitanika) i Zenici (100 ispitanika). Za ispitivanje smo koristili pristup poziva putem područnih telefonskih centrala te u zavisnosti od broja ovih centrala u svakom od gradova pokušali što ravnomjernije pokriti površinu na kojoj smo vršili anketu.

Kroz anketu smo provjerili koliko su ispitanici obaviješteni, da li prate informativne programe na radiju i tv i prate dnevnu i ostalu štampu te smo iz zamolili da se izjasne za jedan od tri stava o visini i vrsti kazne. Ovom anketom nismo ulazili u polemiku da li ovakav zakon smije biti donesen na entitetskom nivou što je poseban problem u sv

Ispitivanjem je u Sarajevu obuhvaćeno 20 odsto mlađih od 35 godina, 55,3 odsto ispitanika koji imaju između 36 i 60 godina te 24,7 odsto starijih od 61 godine. U Tuzli je taj odnos bio 29:56:15 odsto a u Zenici 34:46:20 odsto.

Najveći broj ispitanika je imao srednju stručnu spremu (45,3 odsto u Sarajevu, 52,0 odsto u Tuzli i 35,0 odsto u Zenici) a znatan broj ispitanika je imao šesti, sedmi i osmi stepen obrazovanja (28,7 u Sarajevu, 35 odsto u Tuzli i 25,0 odsto u Zenici).

U Sarajevu je na pitanje “Da li redovno pratite informativne emisije na radiju i tv?” 66,0 odsto ispitanika odgovorilo potvrdno, u Tuzli 88,0 odsto a u Zenici čak 92,0 odsto ispitanika.

Informisanost putem štampe je nešto slabija tako da odgovor na pitanje “Da li redovno pratite dnevne i ostale novine?” pokazuje 50,7 posto potvrdnih odgovora u Sarajevu, 60,0 odsto u Tuzli i 50,0 odsto u Zenici. Sve zajedno potvrđuje teoriju da su elektronski mediji primarni izvor informacija dok je štampa u drugom planu.

Na pitanje “Da li ste čuli za Nacrt federalnog Zakona o naknadi štete prouzrokovane klevetom i uvredom?”, 55,3 odsto ispitanika iz Sarajeva je odgovorilo potvrdno, 48 odsto ispitanika iz Tuzla i 100 odsto ispitanika iz Zenice. Ako pogledamo odgovore na pitanje o praćenju informativnih programa zeničani najviše vremena izdvajaju za informativne programe radija, tv i štampe te ne čudi što su dobro informisani.

Od ispitanika smo tražili da se izjasne za jednu od tri opcije koje se najčešće javljaju kao vid kazne za novinare. Pitanje je glasilo:

Ako novinar objavi neistinite ili netačne podatke koji nekoga mogu uvrijediti da li ste za to:

- a) da se novinar krivično goni i kazni zatvorom,
- b) da se traži nadoknada za nanesenu uvredu u vidu visoke novčane kazne,
- c) da se novinar simbolično novčano kazni a da se javno, a u medijima objavi krivica novinara,

Opcija c - simbolična kazna i javno objavljivanje krivice dobila je najviše glasova u sva tri grada. (44,7 odsto u Sarajevu, 62,0 odsto u Tuzli i 68 odsto u Zenici). Krivično gonjenje novinara i zatvorska kazna bile su najmanje podržane i to 8,7 odsto u Sarajevu, 17 odsto u Tuzli i 16 odsto u Zenici. Sarajlije su svoju pomirljivost pokazale i kroz insistiranje na opciji koja nije ponuđena a to je da novinar ne bude uopšte kažnjen te da sankcionisanje bude više kroz javnu osudu i priznanje krivice. Dobili smo i interesantan prijedlog od dva ispitanika -- da se novinaru zabrani rad bez ikakvih drugih sankcija.

Poređenjem odgovora o tome da li redovno prate programe radija i tv i štampu - odnosno pregledom zavisnosti stepena informisanosti koje se ogleda kroz praćenje informativnih emisija i štampe - i odgovore o stavu prema novinaru koji objavi neistinite i netačne podatka, i potvrdilo se da mišljenja o visini i vrsti kazne ne zavisi od stepena informisanosti te da je većina stanovništva za opciju simboličnog kažnjavanja novinara.

Komentari koje smo dobili tokom ovog istraživanja ukazuju da je stanovništvo svjesno materijalne situacije u kojoj se nalaze novinari. Nisu bili rijetki komentari tipa – “šta hoće od njih, pa ljudi rade za ‘havu’” ili “kako mogu naplatiti kazne kad novinari ne primaju platu” ali i opravdanja “ma njihovo je da pišu”.

Budući da je Savjetodavna grupa za rad na pripremi Zakona o kleveti i Zakona o slobodi informisanja formirana možemo očekivati novi prijedlog Zakona i to takav koji će uvažavati osnovna prava i principe slobode izražavanja koja su zaštićena Evropskom konvencijom o ljudskim pravima.

Januar 2000